पद्मसागरप्याखं

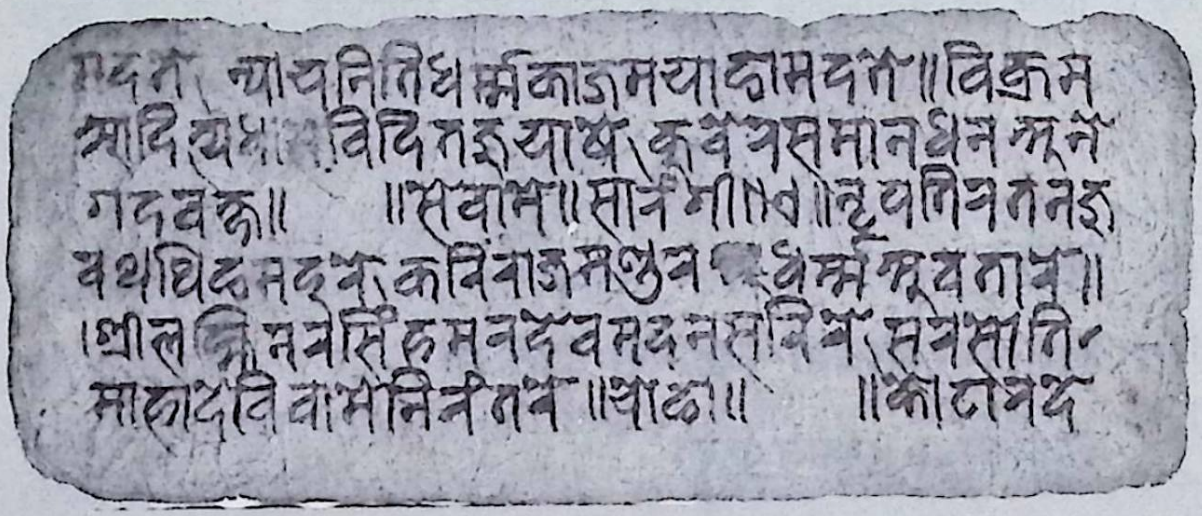

सम्पादक

काशीनाथ तमोट

राजितबहादुर श्रेष्ठ

पिकाक

मञ्जु पिथँ

वन्थलि (वानेश्वर), यँ

नेसं ११३५ दिल्ला/ई. २०१५ जुलाइ

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

धलः

१. म्हसीका ३

२. पद्मसागरप्याखंया देवनागरी आलेखन ५

३. थौंकन्हय्या भाषाय् हिला ८

४. प्याखंया डिजिटल किपा ११

५. छुं शब्दार्थ १४

६. लिधँसा १६

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

पद्मसागरप्याखं

म्हसीका

थ्व पद्मसागर प्याखं पूमवं। थुकिया नां नं बियातःगु मदु। पद्मसागर जुजु मूपात्र जूगुलिं थन जिमिसं थ्व नां छुनागु जुल। थ्व आशा सफूकुथी लूगु खः। आशा सफूकुथिया संस्थापक प्रेमबहादुर कसाःया ब्वथलाकथं थ्व नेप्या ०.६० तथा डिजिटल प्रोजेक्ट नम्वर (DPN) १३८६ स दु। थ्व ल्हातं च्वया सफूया नां 'नाटकया छुं पौ व छपु म्ये' धकाः च्वयातःगु दु (शाक्य, ११२०)। थ्व ग्रन्थ चिकिचा धं १५.३X६.५ सेन्टिमिटर जक, नेपाललिपिं च्वयातःगु थ्यासफू खः। थ्व सफुती थिथि खँ टिपोट यानातःगु दु। थ्व थ्यासफूया न्ह्यब्वय् जःपौ (प्रकाशपत्र/Exposure)१ निसें ५च्व. तक छगू वंगाली प्याखंया मे दु, खँल्हाबल्हा मदु। उगु प्याखंया छथाय् (२ क्व) 'रायदास प्रभु रिपुदरनं' च्वयातलधाःसा क्वय् (३च्व) 'माधव नकर विवादे' च्वयातल। थ्व छु प्याखं सीके मफु। पत्र ५-६ स निपु नेपालभाषा मे दु, छपु मेय् पार्थिवेन्द्र मल्ल जुजुया नां वःगु दु।

थ्व सफूया डिजिटल याःबले लिब्व च्वं क्वय् काय्माःगुली क्वं च्वय् अःखतं कयातःगु दु। प्रकाशपत्र ७ स मैथिल विद्यापतिया छपु मे दु। प्रकाश पत्र ८ स नेपालभाषां जयजयशंकर धकाः नासःद्योया मे च्वयातःगु दु। प्रकाशपत्र ९-११ थ्व पद्मसागर प्याखं खः। थुकिया वास्तविकक्रम धाःसा प्रकाशपत्र ११, १०, ९ खः। दक्वसिबें क्वय् छपु वंगाली मे दु। थ्व प्याखनय् मेथाय् राजवर्णना धाइगुयात 'सेवामे' धकाः जुजु लक्ष्मीनरसिंह मल्ल व वया मूललानि सरस्वतीया वयान दु। सरस्वती जुजु प्रतापमल्लया मां खः। थ्व खँ जुजु प्रताप मल्लया विष्णुया विश्वरुपया अभिलेखय् न्ह्यथनातःगु दु (वज्राचार्य, १०९६:२१८, चित्र स्लसर १९९३ भाग २, चित्र ३७३)। थ्व प्याखं पूवंक ल्ह्यःगु मखु, तर शुरु दय्माः, गुगु निगू पत्र न्ह्योने दइ, गुगु प्राप्त मजुल। वंगाली रायदासबारेया प्याखंया नं अथे हे निगू पत्र न्ह्योने दय्माः।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

नेपालभाषाय् संस्कृत प्याखनय् निर्देशन वाक्य जक नेसं ५३२या जुजु ज्योति मल्लया चतुरंक रामायण नाटक खनेदत (तमोट, ११३५:२७-३०)। न्हापां छधाः प्याखं रुक्मांगदचरित (एकादशीव्रतचरित धयातःगु) सिद्धिनरसिंहया पालय्या नेसं ७५३ या लुयावःगु दु (वहे)। अभिलेखग्रन्थया पुष्पिका (Colophon) मुनेगु झ्वलय् २८ अप्रिल २०१९स थन यँया जुजु लक्ष्मीनरसिंह मल्ल (राज्य नेसं ७४१-७६१)या पालय्या थ्व प्याखं लुयावःगु दु। यलया जुजु सिद्धिनरसिंह मल्ल (नेसं ७३९-७७२)या दाजुया पालय्या थुगु प्याखं आःतक लूगु ल्याखं दक्वसिबय् न्हापांगु जुइफु।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy Kathmandu Collection

पद्मसागरप्याखंया देवनागरी आलेखन

.....(जःपौ ११च्वय्१)मदते,
न्याय निति धर्म्मकाज मयाङा मदते ॥
विक्रम (२) आदित्य धासे विदित जुयाषे,
कुवेरसमान धन अने(३)ग दवक्ष ॥ ॥

सेवामे ॥ सारंगी ॥ ए ॥

नृपति रतन जु(४)व थथिङ मदु रे,
करिराजमण्डर <<>>धर्म्मअवतारे ॥ (५)
श्रीलक्ष्मिनरसिंह मरदेव मदनसरि रे,
सरसोति(६) माहादेवि वामे निरंतरे ॥ चोङा ॥ ॥

कोटारदे(११क्वय्१)स चिन्ता वंङ ॥

कोराव ॥ प्र ॥

राजास आदेस डेङाव देस(२) चिन्तावने,
प्रजा पतिपार याङाव सुखनषे चोने ॥ ॥ (३)

राजारानि वंङ ॥

श्री॥दोजमान ॥
सूय्र्यउदय जुरो सभा(४) बिर वङे,
न्याय निति धर्म्मकथा डेङावषे चोने ॥(५) ॥

कुह्मार प्रवेस ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

श्री ॥ ए ॥

अनेग परिन जेन भंदा (६) ज्याङ चोने
अरपो धरपो तेपो ज्याङाव चोने,
कुम्हा(१०क्वय्१)र जरम कासे अति सुख सेयो ॥ ॥

कोटार मंत्रि ररु(२) ॥
अहल्याबोन वंङ ॥

कुनस वाया ॥ ॥

पद्मसागर प्र(३)वेस ॥

गोदगीरि ॥ जति धरन ॥

नितिनिपुर जुव जुधिस्थि(४)र समाने,
कामदेवसरुप कामिनी मोहने ॥
राजास उ(५)त्तम राजा पद्मसागरे,
दान धर्म्म याङ चोङ जिथिङ (६) मदु रे ॥

कोटार मंत्रि देस चिन्ता वंङ ॥

राजविज(१०च्वय्१)य ॥ प्र ॥

नुयो विरप्रभा छेजि राजकाज वने,
राज्यजन(२) प्रतिपार याङावक्ष चोने ॥ ॥
राजासभा बिर वंङ ॥ (३)

भुपारि ॥ जति ॥

नुयो पद्मावति छेजे सभा बीर वने, (४)

CC-0. Nepal Sanskrit Academy. Kathmandu Collection

ग्यानसार धर्म्मकथा डेङावषे चोने ॥ ॥

प्रवेस (५) पदुमकान्ति ॥

रामकरि ॥ ए ॥

अति अनूपम रूप जिथि(६)ङ मदते,
नाना गुन ग्यान जेन मसिया मदते ॥
पदुम(९च्वय्१)कान्तिनाम कन्या भुवन विदित जु
रर्त्न अरंकार कासे (२) तियावषे चोङा ॥ ॥

रानि वंङ ॥

राग वसन्त तोरि ॥ (३) ए ॥
ननान वागुने रर्त्नकान्ति राजसभा वने,
वेद पुरान (४) कथा डेङावषे चोने ॥ ॥

पद्मसागर उपतन ॥ (५)

वसन्त ॥ ए ॥
अगर कस्तुरि कासे कोर साज याय,
केतकि (६) चंपक जाति चेकनषे सोय ।
बिज्याहुने प्रानेसोर उप(९क्वय्१)तन याय ॥ ॥

कोटार मंत्रि वव उमेनं ॥

पदुमकान्ति (२) वव ह्ङथु मेनं ॥ ॥

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

थौंकन्हय् भाषाय् हिला

..... मदु ।

न्याय नीति धर्मकार्य मयानागु मदु ।

विक्रमादित्य धकाः नांजाःम्ह जुयागु दु,

कुवेरसमान धन अनेक दु ।

सेवा मे ।

(राग) सारंगी । (ताल) एक ।

जुजु रत्न जुयादी, थज्याम्ह (मेपिं) मदु,

कलिराजमण्डलय् धर्म अवतार जूगु खः ।

श्रीलक्ष्मीनरसिंह मल्लदेव कामदेव समान खः ।

सरस्वती वडामहारानी खवय् च्वनाच्वंगु दु ।

कोटवाल देश हेरविचार यायत वनी

(राग) कोलाव । (ताल) प्र ।

जुजुया आदेश न्यनाः देश हेरविचार यायत वने

प्रजा प्रतिपाल यानाः सुखं च्वने ।

राजा, रानीवनी

(राग) श्री । (ताल) दोजमान ।

सूर्य उदय जुल सभाव्यु वने

न्याय नीति धर्मकथा न्यनाच्वने ।

कुम्हाः दुहाँवइ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

(राग) श्री । (ताल) एक ।

अनेक पहलं जिं भारा ज्यानाः च्वने
अम्प, धम्प, तेप ज्यानाः च्वने
कुम्हाः जन्म कयाः अति सुख सिल ।

कोटवाल, मन्त्री खनेदइ ।
अहलिया (शिकारी) सःतःवनी ।
कुनय् बायावनी ।
पद्मसागर दुहाँ वइ ।

(राग) गोदगिरि । (ताल) जति धरन ।
नीतिनिपुन जू युधिष्ठिरसमान
कामदेव स्वरुप कामिनीयात मोह याइ ।
जुजुपिंमध्ये उत्तमम्ह जुजु (जि) पद्मसागर,
दानधर्म यानाच्वना, जि थें (सुं) मदु ।

कोटवाल, मन्त्री देश हेरविचार याय्त वनी

(राग) राजविजय । (ताल) प्र ।
नु, वीरप्रभा भी लाय्कूज्याय् वने
राज्यजन (प्रजा) प्रतिपालन यानाच्वने

राजसभा याःवनी ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

(राग) भुपाली । (ताल) जति ।

नु, पद्मावती भी सभा याःवने ।

ज्ञानसार धर्मकथा न्यनाच्वने ।

पद्मकान्ति दुहाँ वइ ।

(राग) रामकली । (ताल) एक ।

अति अनुपम रुप जिथें (मेपिं) मदु,

नाना गुणज्ञान जिं मस्यूगु मदु ।

पद्मकान्ति नांयाम्ह कन्या (जि) संसारय् प्रशिद्ध जू

रतन अलंकारं तिया (छाय्पियाः) च्वना ।

रानी वनी

राग वसन्त तोडी ॥ (ताल) एक ॥

याकनं भ्कासं रत्नकान्ति राजसभा वने,

वेद, पुराणकथा न्यनाच्वने ।

पद्मसागर उपतन (म्ह नस्वाकः) वनी

(राग) वसन्त ॥ (ताल) एक ॥

अगर(चन्दन), कस्तुरी कयाः कोलं बुये (सजे याये)

केतकीस्वां, चम्पकस्वां, जाति(जाइ)स्वां, चिकनं बुले

बिज्याहुँ प्राणेश्वर उपतन याये (म्ह नस्वाके) ।

कोटवाल, मन्त्रीउथेंज्याःगु मे हाःगु तालय् वइ ।

न्हापा हाःगु मेया तालय् पद्मकान्ति (रानी) वइ ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

प्याखंया डिजिटल किपा

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

छुं शब्दार्थ

थुगु प्याखनय् छ्यलातःगु छुं खँग्वः, खँत्वाः व्याख्या याय्माःगु दु। इपिं क्वय् वियाकथं खः।

सेवामे

मेमेगु प्याखनय् राजवर्णना धयातःगुयात थन जुजुया सेवामे कथं छ्यलातःगु दु। थन यँया जुजु लक्ष्मीनरसिंह मल्ल व महादेवी (मुख्यम्ह लानि) सरस्वतीया वयान यानातःगु दु।

करिराजमण्डर

कलिराजमण्डल (कलियुगया राज्य)।

देशचिन्ता

थन देशया हेरविचार याय्गुयात चिन्ता खँग्वः छ्यलातःगु दु। मल्लकालय् चिन्तायाक खँग्वःअप्पो चल्ती दु। लिपा चिताइदार धयाहल।

छेजि/छेजे

थुगु इलय् नेपालभाषाय् समावेशी सर्वनाम वहुवचन भी - छ व जिनापं धैगु अर्थय् छेजि/छेजे छ्यलातल।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

वागुने

वये क्रियाया आज्ञार्थक वा-यात हनावना प्रत्यय -हुनेयात -गुने रुपय् थन झासं अर्थय् छ्यलातःगु दु ।

उपतन

संस्कृत उद्वृत्पाखें ब्वलंगु उद्वर्तन (नस्वाःगु वस्तुं म्हय् बुलेगु) खँग्वः ब्वलनाः नेपालभाषाय् उपतन जूगु खनेदु । थन रानी रत्नकान्तिं जुजु पद्मसागरयात अगर(चन्दन), कस्तुरी कयाः कोलं बुयाः म्ह सफा याय्गु व केतकी, चम्पक, जाति-स्वांया चिकनं बुलाः उपतन याय्त इनाप यानाच्वंगु दु । उद्वर्तन हिन्दी उबटन/उपटनजूगु दु व उकिया उबटना क्रिया समेत ब्वलंगु दु (बर्मा, १९७१) । थ्व झिंखुता समाःमध्ये म्ह नस्वाकेगु छगू श्रृंगार खः (श्रेष्ठः २०६०) ।

कोटार

संस्कृत कोट्टपालं कोटवाल ब्वलनाः थुगु इलय् नेपालभाषाय् कोटार जुयाच्वन । नारदस्मृति (नेसं ५००) स थुकिया क्वटवार व छगू धरपती (नेसं ७९३) कोटवार रुप छ्यलातःगु दु । जुजुया पिवाः (पाले) । थ्व पात्र तस्सकं महत्वपूर्ण जू । ख्वपया न्यातपोल देगलय् दक्वसिबय् क्वय् तःग्वाराम्ह, ग्वाय् दुम्ह, ल्हातय् दण्ड ज्वनातःगु कुतुवाः थ्व हे कोटवाल खः । ख्वपय् नेवाःतय् छगू थर कुतुवाः नं दु ।

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection

लिधँसा

तमोट, काशीनाथ (नेसं ११३५), *नेपालभाषा वाङ्मय*। यँः रामभक्त भौंमि। चतुरङक रामायणनाटकया निर्देशन खँपु, पौ २७-३०, रुक्मागद चरित, पौ ३८-४०।

वज्राचार्य, गौतमवज्र (नेसं १०९६), *हनुमान्ढोका राजदरवार*। काठमाडौंः नेपाल र एशियाली अध्ययन संस्थान, विसं २०३३ ज्येष्ठ। ई. १९७६। परिशिष्टः २६ संख्या (इन्द्रजात्रामा देखाइने विश्वरुपको पादपीठमा अंकित प्रतापमल्लको अभिलेख), पृ. २१७-२१८।

वर्मा, रामचन्द्र (मूल सम्पादक), (ईसं १९७१), *संक्षिप्त हिंदी शब्दसागर*। काशीः नागरी प्रचारिणी सभा, सप्तम संस्करण, विसं २०२८ (प्रथम १९८९/ई. १९३३)।

शाक्य, राजा (न्ह्यब्वःम्ह) (नेसं ११२०) *आशा सफूकुथि सफू धलः*। यँः आशा सफूकुथि, ई. २०००।

श्रेष्ठ, निजिरोस (नेसं ११२३) "नेवाः पहःया भिंखुता समाः", *स्वर्णमहोत्सव स्मारिका २०६०*, पाटन संयुक्तक्याम्पस, पाटन, ६३-६५।

Slusser, Mary Shepherd, 1982/1998, Nepal Mandala: A Cultural Study of the Kathmandu Valley, Vol. 2: Plate. Plate 373: VisnuVisvarupa displayed for Indrajatra Kathmandu Darbar Square, gilt copper casting and repousse, H. 58 in., a donation of Pratapamalla and family, A.D. 1657.

CC-0. Nepal Sanskrit Academy, Kathmandu Collection